

Äidinkielen opetus korkeakouluissa¹

Suomen ja ruotsin kielen lautakunnat kiinnittävät huomiota siihen, että maamme korkeakouluissa ei anneta äidinkielen käytön opetusta paljonkaan muille kuin tämän alan omille opiskelijoille. On kyllä tiedekuntia, joiden opetusohjelmaan kuuluu lyhyt kielenkäytön kurssi (eräissä tapauksissa pakollisenakin valmennuksena loppututkinnon kielikokeeseen), mutta niiden vastapainona on tiedekuntia ja kokonaisia korkeakouluja, joissa äidinkielen opetusta ei anneta lainkaan.

Tämä on sitä oudompaa, kun äidinkieli on tärkein väline, jota akateemisen koulutuksen saaneet käyttävät sekä alansa sisäisessä että yhteiskuntaan sen ulkopuolelle suuntautuvassa viestinnässä. Eri aloilla sen taito joutuu nykyään yhä enemmän koetukselle. Ei ole kyseessä pelkästään tekninen osaaminen, ts. oikeinkirjoitussääntöjen ja niihin verrattavien normien hallinta. Kyseessä on enemmän: se, että erikoisalojen sisäinen kielenkäyttö pysyy ymmärrettävänä eikä eristy yleiskielestä, ja varsinkin se, että erikoiskoulutuksen saanut pystyy selkeästi, ilman turhia koukeroita viestimään yleisölle. Lainaamme opetusministeri, akateemikko

Lauri Postin puhetta, jonka hän piti Pohjoismaiden kielilautakuntien kokouksessa Hanasaaressa lokakuussa 1975:

Det är i första hand fråga om ett av de primära krav man bör ställa på språkbruket: att allmänheten begriper vad en tjänsteman säger, att en lekman begriper vad specialisten säger, att en skolelev begriper vad läroboksförfattaren säger, att TV-tittaren begriper vad redaktören säger.

Tähän liittyy vielä toinen seikka, joka kielenkäytön kehittämistä puhuttaessa usein unohtuu. Samaa puhetta edelleen siteerataksemme:

Men på längre sikt är det fråga om mer än så: det är fråga om vilka språkliga traditioner vi för vidare till kommande släktled och vilka språkliga mönster som våra barn och barnbarn kommer att följa.

Muissa Pohjoismaissa on korkeakoulujen äidinkielenopetusta viime aikoina pyritty määrätietoisesti kehittämään. Pimmälle on päästy Ruotsissa, jonka yliopistoissa on vuodesta 1973 alkaen järjestetty ns. ammattiin suuntautuneita käytännön ruotsin kursseja. Tällaiset kurssit on opinto-ohjelman mukaisesti tarkoitettu »*osaksi* kielten opiskelijoille täydentämään heidän teoreettista koulutustaan, *osaksi* muiden alojen (esim. kauppatieteiden, luonnontieteiden, yh-

¹ Suomen ja ruotsin kielen lautakuntien kannanotto, jonka Kotimaisten kielten tutkimuskeskus jätti joulukuussa 1976 opetusministeriölle.

teiskuntatieteiden, oikeustieteiden, tekniikan ja lääketieteen) opiskelijoille, *osaksi* muille, joiden on nykyisessä tai tulevassa ammatissaan kyettävä hallitsemaan ruotsin kielen ilmaisukeinot ja ratkaisemaan kielellisiä kysymyksiä». Kurssit ovat tiettävästi saaneet suuren suosion. Ruotsin valtiopäivillä on v. 1975 tehty aloite »Julkinen ruotsi paremmaksi». Sen johdosta annetuissa lausunnoissa on jo ehdotettu yliopistollisten ruotsin kielen kurssien pakollistamista mm. juristeille, tekniikoille, lääkäreille, kauppa- ja yhteiskuntatieteilijöille.

Kielilautakuntien mielestä olisi Suomessakin päästävä sellaiseen järjestykseen, että äidinkielen kurssit otettaisiin kaikkien korkeakoulujen ja niissä kaikkien tiedekuntien ja opintosuuntien ohjelmaan. Tällöin olisi erityisesti muistettava äidinkielen osuus tulevien opettajien koulutuksessa — sitä suuremmalla syyllä, kun äidinkielen tuntimäärät peruskoulun yläasteella ja lukiossa ovat kohtuuttoman pienet ja äidinkielen opettajat siksi voivat vaikuttaa oppilaiden kielenkäytön kehittymiseen oman aineensa kautta vain rajallisessa määrin. Myös tähän puuttui opetusministeri Posti puheessaan:

— — inom alla fakulteter och studielinjer borde man gå in för en effektiv undervisning i modersmålet. — — En viktig specialgrupp som man i detta sammanhang måste hålla i minnet är de som utbildar sig till ämneslärare i skolorna. En modersmålslärare kan i sitt arbete få oersättligt stöd av lärarna i de övriga ämnena, ifall dessa är på det klara med språkvärdens betydelse — och omvänt känna att hans arbete rinner ut i sanden om kollegerna struntar i det som han försöker inpränta i sina elever.

Suunnitellun tutkinnonuudistuksen yhteydessä äidinkielen kurssit olisi kai luontevinta sijoittaa ns. yleisopintoihin, eri aloilla joko niiden pakollisena tai valinnaisena osana. Yleisopintojen sisällön yhtenä osana on kyllä tähänkin asti mainittu »tieteellinen kommunikaatio»,

mutta tätä sanontaa olisi käsittääksemme laajennettava esim. seuraavanlaiseksi: »äidinkielen käyttö tieteen- ja ammattialan sisäisessä ja ulospäin suuntautuvassa viestinnässä». Yhteiskunnan kannaltahan ei ole tärkeää kehittää vain tieteellistä ilmaisua vaan erityisesti sitä yleiskielistä ilmaisua, jolla opettajat viestivät oppilailleen, virastot ja virkamiehet suurelle yleisölle, insinöörit, lääkärit, yhteiskuntatieteilijät tai muut erikoismiehet maallikoille.

Samalla kun kielilautakunnat korostavat äidinkielen kurssien tärkeyttä, ne katsovat, että korkeakouluille ja niiden tiedekunnille olisi jätettävä suuri valinnanvapaus niiden suunnittelussa kurssien muotoa ja sisältöä. Parista seikasta lautakunnat kuitenkin haluaisivat huomauttaa. Ensiksikin: kurssien pitäjänä olisi aina oltava äidinkielen erikoistuntija; muita aineita opettavien opetusvelvollisuuteen ei tällaisia kursseja voitane lisätä, niin arvokasta tukea kuin he voivatkin omassa opetuksessaan antaa äidinkielen viljelylle. Toiseksi: kokemus osoittaa, että menestyäkseen äidinkielen kurssit eivät saisi olla pelkkää luento-opetusta, vaan niiden pitäisi sisältää runsaasti harjoituksia: erityyppisiä kirjoitelmia, samoin kielenkorjaus-, tekstintuivistys-, yleistajuistamis-, käänös- yms. tehtäviä, jotka kurssin pitäjä korjattuina ja kommentoituina palauttaa osanottajille. Sama äidinkielen opettaja voisi sitä paitsi antaa kielenkäytön ohjausta opinnäytteen laatijoille. Tarkoituksenmukaiselta tuntuisi myös sellainen järjestely (joka eräissä tiedekunnissa on jo toteutettukin), että äidinkielen asiantuntija arvioisi kielenkäytön kannalta kypsyysnäytteen, joka asetuksen (12.7.1974/585, 7. §) mukaan on riittävä osoitus valtion virkoihin vaadittavasta täydellisestä suomen tai ruotsin kielen taidosta. Kun kursseja ja niistä ehkä aiheutuvia uusia toimia ja virkoja suunnitellaan, tämä äidinkielenopettajan tehtävän erikoisluonne olisi voitava ottaa sopivalla tavalla huomioon.